

ПОРІВНЯЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАКОНОДАВЧИХ ІНСТРУМЕНТІВ ФУНКЦІОНУВАННЯ НОТАРІАТУ В УКРАЇНІ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ: ОКРЕМІ АСПЕКТИ

З метою сприяння утвердженню цілісного підходу до правового регулювання нотаріальної діяльності в Україні, визначенню функцій нотаріату та побудові чіткої структури органів нотаріату щодо надання населенню правових та нотаріальних послуг відповідно до міжнародних стандартів, а також поступового та системного реформування вітчизняного нотаріату, виникає необхідність вивчення зарубіжного досвіду -правове регулювання нотаріальної діяльності та її подальша адаптація до вітчизняної системи нотаріату [6, с. 101].

Нотаріат являє собою необхідну складову частину правової системи будь-якої держави, що володіє розвинутою економікою і базується на принципах правової держави та визнання громадянського суспільства. У такій державі функції, які виконуються нотаріусами, об'єктивно необхідні й затребувані, оскільки забезпечення та захист законних прав і свобод людини і громадянина є завданням не лише державних органів і посадових осіб, але й всіх інститутів суспільства і держави. Метою нотаріальної діяльності є захист прав і законних інтересів громадян і юридичних осіб, шляхом вчинення нотаріусами передбачених законодавчими актами нотаріальних дій від імені України [10, с. 971]. В Україні вже вкотре обговорюється питання реформування системи нотаріату в нашій державі, а також необхідність імплементації окремих положень європейського права в галузі нотаріату в чинне вітчизняне законодавство. Саме тому важливо вивчати іноземний досвід правового регулювання цього інституту з метою свідомого та виваженого запровадження окремих зарубіжних досягнень у цій галузі у наше нотаріальне законодавство [3, с. 134]. Серед інших форм правоохоронної діяльності нотаріальну діяльність вирізняє, по-перше, превентивний, превентивний характер, по-друге, спрямованість на захист прав у приватноправовій сфері, по-третє, особливий механізм захисту приватного права – нотаріальна процедура, результатом якої є нотаріальна дія.

Нормативно-правовий акт, в якому можна знайти перші ознаки вільного нотаріату - закон Вантозе XIX ст. (від 16 березня 1803 р.), прийнятий у Франції. Вплив, який він мав на розвиток нотаріату в континентальній та англосаксонській частинах світу, важко переоцінити. Колонізація країн Південної Америки Іспанією призвела до поширення латинського нотаріату. Сьогодні Міжнародний союз латинського нотаріату об'єднує 73 країни світу на всіх континентах. Завдяки існуванню вище вказаного Союзу досягаються цілі дослідження та вдосконалення законодавства, в тому числі шляхом організації конгресів та співпраці між країнами у сфері нотаріату. У рамках цієї організації країни-учасниці вживають заходів щодо співпраці.

Для отримання статусу нотаріуса необхідна додаткова підготовка за напрямом «нотаріальне право». Залежно від тяжкості вчиненого нотаріусом дисциплінарного проступку до нього можуть бути застосовані санкції судами, а

в Італії та Іспанії – органами нотаріального самоврядування та судовими органами. Німецький нотаріус відрізняється від французького тим, що він має тісний зв'язок із судовою системою. Це виражається в тому, що німецький суд відбирає бажаючих працювати на цю посаду, контролює діяльність нотаріусів і притягує їх до дисциплінарної відповідальності. Кожен, хто хоче присягти, також зобов'язаний присягнути в суді. Австрія та Чехія вирізняються наявністю інституту судових комісарів - нотаріусів, яким суд доручає ведення спадкових справ.

В наступну чергу слід зазначити, що діяльність нотаріату у Великобританії регулюється Актом про державних нотаріусів від 1833 р. Слід зазначити, що нотаріуси у Великобританії поділяються на класи і, відповідно, існує перелік вимог для отримання ліцензії. Основною ознакою нотаріату ангlosаксонського типу є професійна компетентність нотаріальних органів. Слід зазначити, що, незважаючи на велику схожість між нотаріусами згаданих країн, робота британських нотаріусів насамперед спрямована на управління міжнародними приватноправовими відносинами. Тому, крім знання двох іноземних мов, британські нотаріуси також повинні знати законодавство відповідної держави, для якої призначений відповідний документ [8, с. 55].

Поза сумнівом, суттєвим кроком уперед було б запровадження і в Україні обов'язкової вимоги для претендента на роль нотаріуса-міжнародника – знання англійської та ще однієї мови, вибір якої залежить від того, на якій саме країні спеціалізується нотаріус. Стартом реформування нотаріату України було прийняття в 1993 р. Закону України «Про нотаріат» (далі – Закон), який, спираючись на розвиток ринкової економіки в країні, запровадив поділ на державних та приватних нотаріусів [2, с. 29].

Так, в Італії чисельність нотаріусів визначається Міністерством юстиції з урахуванням кількості населення. Коли нотаріус призначається вперше, він має можливість обирати адміністративно-територіальні одиниці, до яких він би хотів бути прикріпленим, територіальне ж закріплення здійснюється державним галузевим органом. Держава також встановила обов'язкові вимоги до допуску до професії нотаріуса: італійське громадянство, вища юридична освіта, проходження стажування, проходження конкурсу, складання присяги, отримання нотаріальної печатки, відкриття власної нотаріальної контори. В Італії існує Національна рада нотаріусів, очолювана президентом, який обирається нотаріусами; Округна нотаріальна рада – обирається нотаріусами округу та здійснює контроль за їх діяльністю; Міжрайонні комітети працюють виключно на громадських засадах [5, с. 50].

У Німеччині, Австрії та Угорщині судові органи, нотаріальні палати та суди уповноважені контролювати діяльність нотаріусів. Суди Чехії та Словенії не мають таких повноважень по відношенню до нотаріусів. Статус німецького нотаріуса надзвичайно високий. Нотаріус в Німеччині повинен скласти складний іспит, пройти тривале стажування і скласти присягу, після чого призначається на посаду довічно. У Німеччині нотаріуси мають право завіряти та перевіряти документи та їх копії, а також підписи осіб, посвідчувати повноваження представництва, зберігати документи та цінності та передавати їх третім особам тощо.

Серед джерел, що регулюють нотаріальну діяльність у Німеччині, можна виділити Федеральний нотаріальний статут від 24 лютого 1961 р. та закон від

16 лютого 1961 р. «Про заходи в галузі нотаріального права», а також Положення про приватно-практикуючі нотаріуси ФРН. 20 червня 1990 р. Відповідно до нотаріального законодавства Німеччини службовий проступок передбачає порушення нотаріусом або кандидатом на посаду нотаріуса обов'язків, які були покладені на нього в рамках його службових обов'язків.

Дисциплінарні стягнення - це перелік, який включає догану, штраф, а за більш серйозні провини - звільнення з посади. Підставою для притягнення нотаріуса до кримінальної відповідальності в Німеччині є використання його службового становища в злочинних цілях. Нотаріус має статус посадової особи, тому склади злочинів і відповідальність за їх вчинення встановлені статтею 30 Кримінального кодексу ФРН.

Частина 3 § 203 Кримінального кодексу ФРН регулює суспільні відносини щодо охорони недоторканності та таємниці приватного життя громадян і юридичних осіб. § 15 («Умисне і необережне діяння») Загальної частини Кримінального кодексу ФРН вказує на правомірність притягнення нотаріуса до відповідальності лише за умисні дії, якщо закон прямо не передбачає покарання за необережні дії. Встановлено покарання у вигляді позбавлення волі на строк до одного року або штрафу.

Розголошення таємниці, довіреної нотаріусу, регулюється § 353 Кримінального кодексу Федеративної Республіки Німеччина, що призвело до загрози важливим суспільним інтересам, тягне за собою відповідальність нотаріуса залежно від ступеня вини: позбавлення волі на строк до 5 років. або штраф - умисне діяння; позбавлення волі на строк до 1 року або штраф — необережне заподіяння шкоди. Іншим злочином, передбаченим законодавством Німеччини, є «Неправильний офіційний огляд» (§ 348 Кримінального кодексу Німеччини). Нотаріальна система Польщі передбачає проходження двох етапів, перш ніж отримати право на зайняття нотаріальною діяльністю. Перший етап вимагає проходження аплікаційної практики та складання кваліфікаційного іспиту, а другий етап – зайняття посади замісника (помічника) нотаріуса на певний період часу, що визначений законом. Така система вимог впливає на ефективну підготовку майбутніх нотаріусів, на яких покладається функція надання правової допомоги та захисту прав фізичних і юридичних осіб [1].

У сучасних умовах нотаріат займає особливе становище і давно звик до постійних (часто поспішних і тупих) реформ, але потребує якісних і глибоких змін. Можна стверджувати, що змін у нотаріальній діяльності потребують не тільки нотаріуси, скільки все суспільство, фізичні та юридичні особи, права та інтереси яких захищає нотаріус. У наукових колах та серед нотаріусів-практиків останнім часом обговорюється питання зміни нотаріальної системи України, оскільки законодавство, що регулює нотаріальну діяльність, є застарілим. Проблеми у сфері нотаріату необхідно вирішувати на національному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Белінська К. В. Перспективи розвитку нотаріату в Україні шляхом надання нотаріусам функцій медіатора. Юридичний радник. 2017. № 3 (93). URL: <http://yurradnik.com.ua/stati/perspektivi-rozvitku-notariatu-v-ukrayinishlyahom-nadannya-notariusamfunktsiy-mediatora/> (дата звернення: 04.03.2024).

2. Бігун В. Отримання допуску до юридичної практики в США. Юридичний журнал. 2002. № 3. С. 29–30.
3. Василів С., Сорочкіна О. Світові системи нотаріату: порівняльний аналіз. Юридичні науки. 2020. №1. С. 134-140.
4. Ільєва Н. В. Міжнародний досвід здійснення нотаріальної діяльності. Правова держава. 2020. №38. С. 47-54.
5. Кондратенко В. Адміністративно-правове регулювання діяльності нотаріату в зарубіжних країнах. Наукові записки Кіровоградського державного університету імені Володимира Винниченка. Серія: Право. 2017. №1. 101-105.
6. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
7. Маржина А. А. Сучасний стан правового забезпечення нотаріальної діяльності в Україні: теоретико-правовий вимір. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2021. №66. С. 261-265
8. Мілорава М. Нотаріат та нотаріальна діяльність у Сполучених Штатах Америки. Юриспруденція: теорія і практика. 2005. № 7. С. 50–55.
9. Про нотаріат. Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1993, № 39, ст.38. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3425-12>.
10. Шишленко В. Г. Правове регулювання та організація діяльності нотаріату України. Форум права. 2010. № 4. С. 971–975.